

לאחרונה שמתי לב שבתי קרני בת השנה וחצי נמשכת במיוחד אל איורי הספר "שמוליקיפוד" מאת כוש. מאמי רובינגר היא מתרגשת, מפאול קור היא צוחקת, אבל כשהיא רואה את החמורים על הפיג'מה של גדי היא מסגלת מבט רציני ושקוע. יום אחד, כאשר אמי באה לבקר, היא סיפרה לי שבתור ילד "שמוליקיפוד" היה הספר האהוב עליי. וגם בתור מבוגר, כשאני מקריא לבתי את "שמוליקיפוד", משהו אחר קורה. פעמים רבות אני מוצא את עצמי נסחף אל תוך המסתורין של הסיפור הזה: מה הוא רוצה להגיד? מה זה הקיפוד הזה? לפעמים אני פורץ בצחוק, למשל, כשגדי אומר לקיפוד: "אני חולה. אל תתקרב אליי יותר מדי." ולפעמים נעצב: "אבל עצוב לי. אני צריך לחזור הביתה."

הסיפור התקבל בחשדנות רבה בישראל של שנות החמישים. מה לא אמרו עליו? שהוא שטחי, שהוא לא טבעי, שהוא דקדנטי, שהוא לא קשור להווייתנו הלאומית. אבל בניגוד לביקורות ששיחרו לטרף, מסתוריותו, דווקא הילכה קסם על הקוראים הזאטוטים והמבוגרים, והפכה אותו לאחת הקלאסיקות הגדולות בספרי ילדים, עד כדי כך, שיום אחד מצאתי את עצמי לבד בבית, בלי בתי הקטנה קרני, פותח ומעלעל בספר בניסיון לקלוט עוד ועוד רמזים למשמעותו.

אני חושב שבראש ובראשונה זהו ספר על כישלון. אבל לא כישלון כמו "מעשה בחמישה בלונים" שבו אני לומדים על האופן שבו דברים יקרים לנו יכולים לחלוף ולהיעלם, וגם לא כמו "הצב של אורן" שבו הקשר הרגשי שמתפתח בין הצב לילדים טבעי יותר. אורן מוצא צב, שישו ושמחו בגן, ואז הצב נעלם. הצב עצמו, הן בטקסט והן באיורים, נשאר פחות או יותר אדיש.

"שמוליקיפוד" יש כישלון עמוק, כישלון רגשי, כישלון לבסס קשר אמיתי בין גדי לקיפוד. והכישלון הזה הוא כואב ומפעים, כי הילד, טוב נו, גם המבוגר, היה רוצה שהקשר הזה יצליח. הקורא היה רוצה שהקיפוד יישאר עם גדי, יארח לו לחברה, יטעם מהתותים שלו, או לפחות יחזור אליו מדי פעם.

אבל משהו שם לא מתחבר. גדי מבהיל את הקיפוד. הקיפוד כועס על גדי. וגם אחר כך, כשהם צוחקים ואוכלים יחד תותים, התותים נדבקים לגבו של הקיפוד שכמעט בוכה. והנה, לקראת סוף הסיפור, לאחר שגדי שולף את התותים שנדבקו לקוצים של שמוליק, יש איזה רגע הכרה אכזרי: הם לא מתאימים זה לזה, הם לא באים מאותו עולם, והם לא שייכים לאותו עולם.

ובבוקר, שמוליקיפוד לא עצוב רק בגלל התותים, אלא בעיקר בגלל הימצאותו במקום זר עם אדם שהוא לא ממש מכיר. "מה יש לך?" אומר לו גדי, "אנחנו חברים, לא?" "בוודאי – ענה שמוליק – אבל עצוב לי. אני צריך לחזור הביתה. אבא ואמא שלי מחפשים אותי ודואגים לי."

כבר כאן אפשר להבין למה הספר נתקל בהתנגדות כה עזה. החברות אינה מעל הכול, היכולת להתקרב אינה מובטחת, והפחד מהלא מוכר דוחק את הקיפוד חזרה לביתו ומסיג אותו מהטריטוריה הלא מוכר שאליה פסע. אנו מצפים מסיפור ילדים שיראה לנו כיצד יצורים בודדים יכולים להפיג את בדידותם ולהפוך לחברים. ואילו כאן, יצורים בודדים מתחברים ונשארים בודדים.

בסוף הסיפור, יש רגע שובר לב ממש. גדי אומר לקיפוד: "אני מבין אותך. לפעמים גם אבא ואמא שלי מחפשים אותי ודואגים לי." בזכות הקיפוד גדי נזכר בהוריו. הקיפוד שהיה חבר לרגע רק חשף את בדידותו האמיתית של גדי החולה. הקיפוד רק הזכיר לו שהוריו השאירו אותו לבד, אולי כי הוא כבר ילד גדול, אולי כי הוא כבר לא צריך השגחה צמודה, ואולי כי היה להם משהו חשוב יותר לעשות.

בסוף הספר אומר גדי לשמוליק: "ותחזור לשחק איתי." והקיפוד מסתובב ואומר לו: "תודה בעד התות." זוהי תשובה מוזרה. היינו מצפים שבספר ילדים הקיפוד יאמר: "בטח! בטח שאחזור!" אבל הקיפוד לא מבטיח לגדי שהוא יחזור. למעשה, די ברור שהקיפוד לא יחזור כי הקשר ביניהם נכשל. זהו לא קשר שמפיג את הבדידות, אלא כזה שחושף ומבליט אותה.